

Prednáška J. E. Mons. Giacomina Guida Ottonella
V Prešove dňa 19. októbra 2021 pri príležitosti udelenia čestného doktorátu
Prešovskej univerzity v Prešove

„Keď v škole (pre nás tu zhromaždených v tejto *Alma Mater*, na univerzite) dáte evanjeliu miesto, ktoré mu náleží, potom sa hodiny náboženstva (teologické znalosti) stanú vážnou vecou“¹. Tak písal don Lorenzo Milani, veľký kňaz, znamenitý syn florentskej cirkvi arcibiskupa kardinála Elia Dalla Costa, dona Barsottiho, dona Facibeniho, dona Bensiho, primátora Giorgia La Piru, osoby, ktoré boli významne označené za „Božích bláznov“. Don Milani, určite „rebel“, ale zároveň „veľmi poslušný“, bol autentickým prorokom vzdelania, ktorý zo svojho apeninského „vyhnanstva“ v Barbiane poznačil začiatok reformy celého talianskeho vzdelávacieho systému, ako aj jej budúci vývoj. Vzdelávací systém videl v zmysle autentickej občianskej demokracie a kresťanského humanizmu. Svätý Otec František, keď prišiel ako pútnik k jeho hrobu, o ňom povedal: „Pre dona Lorenza nebola škola niečo odlišné od jeho posolania kňaza, ale konkrétny spôsob, akým toto poslanie vykonávať, dajúc mu pevný základ, schopný dvíhať až k nebu.“²

Na začiatku tejto *Lectio* som sa chcel odvolať na dona Milaniho z dvoch dôvodov.

A) Na vlnu spomienok

Dovoľte, aby prvý dôvod bol životopisného charakteru, lebo ten mladý florentský kňaz, ktorý zomrel v roku 1967, poznačil prvé kroky iného, vtedy mladého kňaza, vysväteného v roku 1971, ktorého evanjeliové „nasleduj ma“ (Jn 21, 22) následne zaviedlo ako pápežského zástupcu až do Bratislavy, po tom, ako prešiel nunciatúrami v mnohých krajinách sveta.

V skutočnosti začiatky služby dona Milaniho – ako tomu bolo aj pre tohto apoštolského nuncia – boli poznačené toľkými marginalizovanými mladými. Pre toho, kto k vám hovorí, boli synmi tej prvej emigrácie, ktorá prichádzala z južných regiónov a zakladala takzvané „zóny chudoby“ na okraji veľkých priemyselných miest na severe Talianska.

Viac než strohé údaje Národného štatistického inštitútu poukázalo na toto vystaňovalectvo z vidieka dedičstvo, ktoré zanechal povojnový neorealizmus talianskej kinematografii šesťdesiatych, sedemdesiatych a osemdesiatych rokov minulého storočia. Tisícky rodín si okrem nádeje na lepšie dni, ktoré im mala zabezpečiť práca, niesli aj bremeno protirečení, marginalizácie, chudoby, sociálnych a morálnych konfliktov, ktoré začínali otriasať celou spoločnosťou. Aj a predovšetkým talianska cirkev stála pred tou istou výzvou, takže cirkevné štruktúry museli prehodnotiť svoj pohľad na seba a začať, ako by sa povedalo dnes, „vychádzať von“.

Vtedy farnosti, za oponou fyzických štruktúr, ktoré bolo treba udržiavať, pociťovali súrnu potrebu prekonať tradičné pohodlné istoty. Zvlášť farské oratóriá sa začali premieňať na skutočné kresťanské pevnosti proti vzdelanostnej chudobe a „kultúrnej homologizácii“, nanútenej konzumnou spoločnosťou cez jej tisícoraké chápdlá. Na druhej strane sa nedal umlčať hlas, akým hovoril napr. Pier Paolo Pasolini: „Čo zmenilo ‚masy‘ mladých na ‚masy‘ kriminálnych živlov? Povedal a zopakoval som to už desiatky krát: ‚druhá‘ priemyselná revolúcia, ktorá je v skutočnosti v Taliansku ‚prvá‘: konzumizmus, ktorý cynicky zničil ‚skutočný‘ svet a zmenil ho na úplnú ne-realitu, kde už nie je možná voľba medzi dobrom a zlom“³. S týmito provokáciami sme sa konfrontovali v mojej prvej, nezabudnuteľnej farnosti,

¹ Lorenzo Milani, *Lettere a una professoressa*, Libreria Editrice Fiorentina, 1967, p. 121.

² Pápež František, *Spomienkový príhovor pri hrobe dona Lorenza Milaniho*, 20. júna 2017.

³ Pier Paolo Pasolini, *Aboliamo la TV e la scuola dell'obbligo*, Corriere della Sera, 18 ottobre 1975, teraz in *Lettere luterane*, Einaudi, Torino, 1976, s.

kde som strávil najkrajšie roky, ktoré mi umožnili blízkosť a pochopenie ľudskej a sociálnej chudoby, ktorá ma sprevádzala v mojej činnosti počas celého môjho života.

B) Pre znovuzrodenie univerzity

Popri tomto krátkom autobiografickom náčrte však treba ísť hneď k základnému dôvodu, ktorý ma pohol k tomu, že som zverejnil svoj ideový dlh voči donovi Milanimu a že som to urobil práve dnes, keď sa mi vďaka vašej štedrosti dostáva veľkej cti, ktorú mi cez svoju Teologickú fakultu preukazuje Prešovská univerzita.

Som naozaj presvedčený, že nikto by sa neodmietol podpísať pod postreh kardinála Angela Scolu, v súčasnosti emeritného milánskeho arcibiskupa, ale predtým rektora Pápežskej Lateránskej univerzity: „To, čo sa mi zdá byť naozaj zásadné je, že Európa (...) sa musí pozeráť na vzdelanie omnoho dôkladnejšie, zveľaďujúc ľudské zdroje a prostriedky, aby sa školám, univerzitám a tým, ktorí plnia úlohu vzdelávať, dala omnoho väčšia váha a význam.“⁴

Všetko toto má za cieľ vrátiť škole – chápanej v širšom zmysle slova – jej základné poslanie, aby bola **miestom hľadania pravdy**, kvôli čomu sa stáva čoraz dôležitejšie úsilie budovať spoločný jazyk, v súlade s tým rozšírením rozumu, ktoré spomínal Svätý Otec Benedikt XVI. v slávnom príhovore, adresovanom zástupcom vedy, zhromaždeným na Regensburgskej univerzite.⁵

Pri napredovaní na ceste, ktorá sa tým otvára, je potrebné, aby sa celý svet vzdelania zbavil tých predsudkov, klišé, zvykov a ideologickej dialektiky, ktoré už odsúdil don Milani a ktoré sú teraz združené pod menom „jediný spôsob myslenia“. Kľáňanie sa tomuto spôsobu myslenia vedie k tomu, že sa priškrtní a urobí sterilným nielen vzdelávací proces, ale aj každý skutočne vedecký výskum, a „umŕtvi“ sa – v doslovnom zmysle slova – vývoj každej spoločnosti, ktorá túži byť opravdivo demokratická. Skutočne, „ak tak nerozmýšľaš, nie si moderný, nie si otvorený“⁶, zhrnul pravdivo Svätý Otec František, opisujúc nanucovanie tohto myslenia, ktoré súčasná kultúra trpí.

Ťažko sa dá poprieť, že v stále viac globalizovanom svete tento „jediný spôsob myslenia“ postihuje na prvom mieste modernú univerzitu. Treba priznať, že nadradenosť pravdy je stále menej uznávaná ako riadny predmet poznania a smeruje sa stále viac ku konvergencii techník a procedúr samotného výskumu, ako aj ku formulácii vedeckej reči, ktorá je však nakoniec len súčasným dramatickým výrazom biblického Bábelu. Na druhej strane, dnes by už nešlo o to, aby sa o tom diskutovalo, keďže sa vynucuje, aby tradičný priestor v univerzitnej *paideii*, vlastný teológii a filozofii, chápanej v plnom zmysle, zabrala technoveda, viacerými považovaná za strážkyňu samotnej pravdy.⁷

Aby sa univerzita nezriekla samej seba a nepodľahla prázdnu, vytvorenému čisto technickou racionalitou a iracionalizmom v zásadných otázkach, je stále naliehavejšie, aby sa znova zrodila, znova objavila seba samú, zrodila sa nanovo vo vzťahu k pravde, ktorý je pre ňu podstatný. Láska k *unum*, ktorá bola pri jej zrode, je totiž spojená s jej schopnosťou prijímať výzvy od súčasnej spoločnosti. Toho si bol vedomý už Romano Guardini, keď povedal: „Ak má univerzita zmysel pre kultúru, znamená to, že je miestom, kde sa hľadá pravda, pravda vo svojej čistote, nie pre iné ciele, ale pre ňu samú. Z toho dôvodu, že je to pravda.“⁸

⁴ Maurizio Fontana, *L'Europa deve investire sull'educazione*, rozhovor s kardinálom Angelom Scolom, Osservatore Romano, 8. júna 2008.

⁵ Porov. Benedikt XVI., *Fede, ragione e università. Ricordi e riflessioni*. Stretnutie Svätého Otca so zástupcami vedy. Regensburg, 12. septembra 2006.

⁶ Pápež František, *La dittatura del pensiero unico. Meditazione mattutina nella Cappella della Domus Sanctae Marthae*, 10. apríla 2014.

⁷ Porov. Angelo Scola, *C'è ancora l'Università?*, in *La passione di educare*, 2012, s. 121-133.

⁸ Romano Guardini, *Verantwortung. Gedanken zur Jüdischen Frage*, Monaco, Kösel Verlag, 1952, s. 10, citované v Angelo Scola, cit. d.

C) Uznanie

V tomto kontexte je teda nutné uznať našej *Alma Mater* pevné odhodlanie, s ktorým dosiahla, keď prijala do svojho lona od roku 1991 Gréckokatolícku teologickú fakultu, aspoň 4 ciele:

- a) Vrátenie plného významu najhlavnejšej otázke: „*Quid est veritas?*“;
- b) Dovoľenie výskumnému spoločenstvu študentov a vyučujúcich v rozličných oblastiach vedeckého bádania, v ktorých pôsobí, aby otváralo stále nové cesty k prekonaniu tej zhubnej neutrality, ktorá tragicky končí tým, že ostrakizuje znalosti spojené so všetkými závažnými poslednými otázkami existencie a ľudských dejín, zvlášť ak sú nastolené v perspektíve kresťanského zjavenia;
- c) Danie do centra svojej akademickej aktivity dôležitosti takého vzdelávania, ktoré vidí v mladých protagonistov samotnej vedomostnej formácie, nech je jej predmet akýkoľvek, ale v súlade s jednotou osoby, v autentickom zmysle povahy a poslania, ktoré sú univerzite (*Uni-versitas*) vlastné;
- d) A nakoniec, práve vďaka svojej Teologickej fakulte, potvrdenie akademickej slobody v jej celkovej hodnote a pôvodnom význame, aby sa tak prispelo ku konsolidácii občianskej a politickej slobody ako piliera samotného slovenského národa.

Prešovská univerzita sa práve svojou existenciou ukazuje ako podstatná súčasná konkretizácia Ježišových slov: „poznáte pravdu a pravda vás vyslobodí“ (Jn 8, 32). Z tohto akademického priestoru Boží Syn, ktorý sa stal človekom, znova vedie dialóg s každým mužom a ženou tejto krajiny, ponúkajúc im vždy prekvapujúcu aktuálnosť pravdy, ukazujúcej aké nedostačujúce sú všetky odpovede, ktoré sa pri skutočnosti obmedzujú na „ako“, bez toho, aby došli k „prečo“. Otázka ohľadne pravdy, vyjadrená kristologicky, sa môže primerane rozšíriť, až kým nedosiahne samotný horizont slobody, a keď sa medzi týmito dvomi stanoví súvis, dorazí do „streda vlastného ja, z ktorého každý človek vychádza na cestu, ktorá ho vedie k sebanaplneniu, teda ku šťastiu, v kresťanskej terminológii ku svätosti.“⁹

Bolo povedané: konkretizácia evanjelia, ale Prešovská univerzita je aj ponuka, otvorená pre celú slovenskú spoločnosť, rozšíriť koncept rozumu a jeho použitia. Ak sa vrátíme k prejavu v Regensburgu, stane sa to „len ak prekonáme obmedzenie, ktoré sám sebe stanovil rozum na to, čo je overiteľné v experimente, a otvoríme mu znova celú jeho šírku“. Preto, pokračuje Svätý Otec Benedikt XVI., „v tomto zmysle teológia nielen ako historická a humanitná vedná disciplína, ale ako skutočná teológia, teda ako otázka o dôvode viery, musí mať svoje miesto na univerzite a v širokom dialógu vied.“¹⁰

DANTE V PREŠOVE

Dovoľte, teda, aby som sa domnieval, že česť, ktorej sa mi dostalo udeleným doktorátom, ide smerom stanoveným v Regensburgu, a preto som mal v úmysle dať do pozornosti tohto kvalifikovaného poslucháčstva niektoré úvahy, ktoré sa vo mne postupne formovali počas tohto posledného roka, v ktorom Katolícka cirkev, spolu so svetovou kultúrou, slávi 700 rokov od smrti Danteho Alighieriho.

Spolu s jedným profesorom Romana Guardiniho – ako to on sám pripomína – sa ani ja nemôžem zbaviť presvedčenia, že študovať teológiu a hovoriť po taliansky, bez prečítania si

⁹ Romano Guardini, *Libertà e conoscenza. Lectio Magistralis in occasione del 1700° anniversario dell'Editto di Milano*. www.ilsussidiario.net, 16. mája 2013.

¹⁰ Benedikt XVI., *Fede, ragione e università. Ricordi e riflessioni*. Stretnutie Svätého Otca so zástupcami vedy. Regensburg, 12. septembra 2006.

Danteho, by bol takmer hriech, aj keď len všedný¹¹ (bol to profesor morálnej teológie, takže, čo sa týka definície druhu hriechov, chcel byť presný. Avšak hriech je vždy hriech a je vhodné sa mu, ako takému, vyhnúť!).

A je osožné sa mu vyhnúť nielen v Mníchove znamenitého taliansko-nemeckého pedagóga, ale aj tu, na Slovensku, v srdci Európy a – po nedávnej návšteve Svätého Otca by sa dalo tiež povedať v srdci Cirkvi! – ak, ako tvrdí Thomas Stearns Eliot, keď hovorí, že sa stratí viac keď sa preloží Shakespeare do taliančiny ako keď sa preloží Dante do angličtiny, sa pýtame ako je možné, aby mal nejaký cudzinec vo svojej kultúrnej a jazykovej výbave vhodné slová na tento účel. Nuž, pre cudzinca, aj keď nevie dobre po taliansky, sa Dante javí, to je názor Eliota, „ľahký na čítanie“, a jeho poézia je charakterizovaná „extrémnou ľahkosťou čítania“¹².

Má to 4 dôvody. Predovšetkým nie preto, že tento Florentín písal ľahkou taliančinou, ale pretože „autentická poézia môže komunikovať skôr, než ju pochopia“, teda ponúka čitateľovi to, čo Eliot definuje ako „poetická emócia“. Autor *Waste Land* poznamenáva, že „Danteho taliančina, aj keď je to v podstate dnešná taliančina, nie je [...] moderným jazykom. Danteho kultúra nie je kultúrou európskej krajiny, ale Európy“, ktorá zasa „so všetkými svojimi kontrastami a zlobou bola duchovne viac spojená, než si myslíme. Nebola to Versaillská zmluva (1919, pozn. red.), ktorá rozdelila štáty: nacionalizmus sa zrodil omnoho skôr a proces rozpadu [...] začal hneď po Danteho dobe.“ Takže prvý dôvod Danteho „ľahkosti“ spočíva v tom, že bol „Európan“, nakoľko „florentské nárečie“ a geografická poloha Florencie by podčiarkli univerzálnosť ako charakteristiku kultúry, ktorá „vylučuje moderný koncept národného rozdelenia“.

Okrem tohto dôvodu, z ktorého „Dante, hoci bol talian a zaujatý človek, je predovšetkým Európan“, prístup k danteovskej poetike závisí od ďalšieho dôvodu. Ten pripisuje Eliot alegórii ako metóde, ktorú si zvolil sám Dante namiesto tradičnej metafory, aby dal formu poetike Božskej komédie.

To, že Danteho „jednoduchosť“ a „pochopiteľnosť“ alebo dokonca „univerzálnosť“ závisia od alegórie, má v sebe niečo paradoxné. Jednako však alegória patrí k spoločnému substrátu európskej kultúry, nakoľko je to „mentálna dispozícia, ktorá keď dosahovala úroveň génia, mohla spraviť z človeka veľkého básnika, ale aj veľkého mystika alebo svätca. A práve alegória dovoľuje čitateľom, ktorí nevedia tak dobre po taliansky, ochutnať Danteho. Jazyk sa mení, ale naše oči sú stále tie isté.“

Naviac – a tu prichádza tretí dôvod „jednoduchosti“ Danteho – anglický básnik zastáva názor, že dôverná znalosť každej kultúry, aj tej súčasnej, zo strany najväčšieho básnika, spočíva v skutočnosti, že „Danteho poézia predstavuje jedinú univerzálnu školu poetického štýlu, ktorá je účinná v každom jazyku“, a tiež že „Božská komédia je kompletná škála výšok a hĺbok ľudských emócií.“¹³ Jedná sa teda o to, čo žijeme a čoho najhlbší základ sa nám Dante odvažuje ukázať.

Nakoniec prichádza štvrtý dôvod Danteho „ľahkosti“, ktorý dedukujem zo štúdie Ericha Auerbacha „Dante, básnik pozemského sveta“ (*Dante poeta del mondo terreno*)¹⁴ a navrhujem ho tu, aby bol príležitosťou na definitívne stretnutie Romana Guardiniho a Danteho, ktorý bol v tej štúdii definovaný ako „kresťanský básnik v najhlbšom zmysle“, pričom pod kresťanským sa rozumie „mentalita, ktorá nestotožňuje konkrétne s čisto empirickým, ale spája ho s Absolútnym-Večným; a na druhej strane nerieši existenciu v ideáli, ale ju zachováva v dejinách.“

Skutočne, práve preto, že v Dantem nie je rozdelenie medzi jeho kresťanskou vierou a jeho poéziou a teda ani rozdelenie medzi oným svetom a týmto svetom, ale medzi týmito

¹¹ Romano Guardini, *Dante*, Morcelliana, Brescia, 1967, s. 368.

¹² Thomas Stearn Eliot, *Scritti su Dante*, Bompiani, Milano, 2016, s. 18-24.

¹³ Thomas Stearn Eliot, *Scritti su Dante*, Bompiani, Milano, 2016, s. 50.

¹⁴ Erich Auerbach, *Studi su Dante*, Feltrinelli Editore, Milano, (desiate vydanie), 2021, s. 331.

dvomi dimenziami je špeciálny vzťah, je potrebné uznať, že autor „chce povedať to, čo hovorí“¹⁵ a teda že celá téma majstrovského diela najväčšieho básnika je v podstate „život na tejto zemi z Božieho pohľadu, [...], čiže z pohľadu jeho posledného zmyslu, teda v jeho pravde“¹⁶. Preto bude aj ľahké pochopiť ako, pokiaľ sa jedná o Danteho cestu, „je každý z nás peklo, očistec a raj. A nie v následnosti, ale stále.“¹⁷ Aj v Prešove.

Ak cesta, ktorú sme potiaľto vykonali v Danteho spoločnosti, dokázala v nás vzbudiť niečo z toho „obdivu, úžasu a vd'ačnosti“, o ktorých hovorí Svätý Otec František v bode 9 jeho *Candor lucis aeternae*, myslím, že cieľ bol splnený.

Ale ak by toto bolo všetko, myslím, že by to bolo príliš málo. Søren Kierkegaard (1813-1855), pýtajúc sa na zmysel existencie, stanovil jasné rozhranie medzi obdivom a napodobňovaním: „Aký rozdiel je medzi obdivovateľom a napodobňovateľom? Napodobňovateľ je, respektíve aspiruje na bytie toho, čo obdivuje; obdivovateľ však zostáva osobne mimo: vedome alebo nevedome sa vyhýba tomu, aby videl, že ten predmet obsahuje voči nemu nárok bytia alebo aspoň aspirácie na bytie toho, čo obdivuje“ (*Esercizio di cristianesimo*, 812).“¹⁸

Takže aj čo sa týka tohto Florent'ana – napomína stále Svätý Otec – nebude dostatočné ho čítať, komentovať, študovať, analyzovať: Dante potrebuje byť „počúvaný, v istom zmysle napodobňovaný, urobiť nás spolovníkmi na jeho ceste.“

Povedali sme ako v jeho poézii vyvstáva človek a v človekovi svedectvo jeho čias a v jeho časoch zmysel teológie dejín, ktorá osvetľuje náš dnešok.

Slávny prológ Raja: „Preniká sláva Hýbateľa sveta / cez celý vesmír; ale v jednej sfére / jej lúče viac, kým inde menej svietia“ (Raj I, 1-3) [Večný lesk toho, ktorý všetko hýbe, naplňa sebou vesmír a šíri svoje svetlo vo väčšej alebo menšej miere v jeho častiach] označuje, v dobrom teologickom podaní, jasný a žiarivý lesk Zjavenia, ktoré sa zjavuje v matnosti dejín, až kým sa nestane matným, aby sa dalo človeku a vrátilo mu slobodu. Takže v tom „menej“ je zahrnuté aj peklo, ktoré, v danteovskej geografii – v „inde“ tretieho verša – je tiež obrátené k nebu.

Je to Danteho „štýl“, v ktorom poetika – taká preniknutá tomistickou víziou vesmíru, so svojou „hierarchickou“, „liturgickou“ a „sviatostnou“ víziou – zahŕňa, ako sme sa tu snažili zahliadnuť, autentickú teológiu, ktorej bohatstvo pokračuje v obohacovaní „*Sapientia christiana*“ ako takej.

Zvlášť v jeho štýle nachádzame stopu svätého Bonaventúru, ktorého tento básnik prijal cez Tomáša Akvinského. Koniec koncov, práve od *Doctora Seraphicus* teológia prebrala koncept „štýlu“ ako výrazu (*expressio*) dojmu (*impressio*), ktorý pôsobí manifestácia bytia svojím leskom na toho, kto ju vníma a kto je z toho vždy nejakým spôsobom unesený.

Teda pod „štýlom“ rozumieme znak zanechaný slávou tajomstva v mysli, v srdci a v operatívnej energii rozumného stvorenia, v ktorom generuje podobu, ktorá vyžaduje slobodnú odpoveď. Taká odpoveď sa iste a exemplárnym spôsobom ukazuje v umení a v liturgii: „Ak v nás tajomstvo, ktoré obýva skutočnosť, nezanechá túto *impressio*, teda ak nás nepoznačí, nevŕtla svoju pečať natoľko, že nás to pohne, takmer fyzicky, aby sme vyjadrili náš spôsob, ktorým sme ho vnímali (*pulchrum*), milovali (*bonum*), pochopili (*verum*), nevznikne umenie.“¹⁹

¹⁵ Thomas Stearn Eliot, *Scritti su Dante*, Bompiani, Milano, 2016, s. 52.

¹⁶ Franco Nembrini, *In cammino con Dante*, Garzanti, Milano, 2017, s. 15.

¹⁷ Franco Nembrini, *In cammino con Dante*, Garzanti, Milano, 2017, s. 15.

¹⁸ Citované v Bruno Forte, *La lettera ai cercatori di Dio: generi e presentazione*, Convegno Nazionale dei direttori degli Uffici Catechistici diocesani „La nostra lettera siete voi...“ (2Cor 3, 2). Ascoltare le domande, comunicare il Vangelo, condividere l'incontro con Cristo”, Reggio Calabria, 2009, <https://www.gliscritti.it/antologia/entry/409>

¹⁹ Angelo Scola, *Intervento al Convegno Internazionale "Arte e Liturgia nel Novecento. Esperienze europee a confronto"*, Venezia, 10 ottobre 2003,

No keďže v človekovi toto prepojenie „*impressio-expressio*“ tvorí rovnako genetické miesto lásky a morálneho života, ktorého vlastný cieľ je ukázať Božiu slávu²⁰, bez tejto dialektiky nielenže by nebolo umenie, ako ani žiadna teológia, ale nebola by ani žiadna možnosť dobrého života.

Záver

V tomto zmysle, ako každý skutočný umelec, sa Dante stáva naozaj svedkom, teda mártynom, ako nám to dokumentuje aj jeho vlastný životopis, ktorého 7. storočie slávime: „Kým neprichádza do Raja, zostáva básnikom tejto zeme, nepokojným, trpiacim a vyhnaným kresťanom, v túžobnom hľadaní lásky schopnej voviesť ho do kráľovstva, čo mu len svetlo s láskou medze tvoria“ (Raj XXVIII, 54).“²¹

Ako nám to pripomína Svätý Otec, už sedem storočí je v Danteho umení ponúkaná človekovi stopa teologickej cesty ako „cesty k šťastiu; správnej cesty k plnohodnotnému ľudskému životu, ktorý sa vynára z temného lesa, v ktorom strácame orientáciu a skutočnú dôstojnosť“²², na základe sily svojho humanizmu, ktorého aktualita a platnosť „môže byť zaiste dobrým východiskom pre to, čo chceme vytvoriť v tejto našej dobe.“²³

V tomto závere si želim ponúknuť dva body pre spomenuté „napodobňovanie“, ktoré by mohlo dostať dve formy, prvú osobnú a druhú inštitucionálnu.

Prvú možnosť napodobňovania dedukujeme z diela *Hostina*, kde Dante tvrdí, že pravda musí byť milovaná len pre ňu samú.

„Nemá sa nazývať skutočným filozofom ten, kto udržuje určité priateľstvo s múdrosťou jednoducho preto, že pri tom pociťuje isté potešenie; je veľa takých, ktorí majú záľubu v skladaní a študovaní básní alebo v študovaní rétoriky a hudby, zatiaľ čo sa vyhýbajú iným vedám alebo ich opúšťajú, hoci všetky sú súčasťami múdrosti. Netreba definovať ako pravého filozofa toho, kto je priateľ múdrosti kvôli úžitku, ako je to v prípade odborníkov na právo, lekárov alebo takmer všetkých rehoľníkov a klerikov, ktorí neštudujú, aby poznali, ale aby zväčšili majetok alebo dosiahli sociálny status. Ak by im niekto dal to, čo majú v úmysle dosiahnuť, nepodrobili by sa štúdiu“²⁴ 3, XI, 9-11. Preto, pokračuje Dante: „Ako skutočné priateľstvo, považované absolútne v sebe a po abstrahovaní jeho konkretizácie, má za cieľ poznanie a ako formu túžbu po ňom, tak aj filozofia má ako objektívnu metú poznanie a ako formu takmer božskú lásku k inteligencii (takmer božskú lásku k intelektu), 3, XI, 9-11.

Paralelný text Cicera, v *De Officiis*, II, 5, je objasňujúci: „Teda tí, ktorí ju hľadajú sú nazývaní filozofi a filozofia nie je iné, ak sa chceš opierať o etymologický význam, než láska k múdrosti, ale múdrosť je – podľa definície dávnych filozofov – veda božského a ľudského; a ak niekto haní štúdium takej vedy, naozaj nerozumiem, akú vec môžu považovať za hodnú chvály.“

Dal som vám do pozornosti tento text nielen pre jeho dôležitosť v stredovekých *artes dictandi*, ale pre svetlo, ktoré tieto riadky ponúkajú pre pochopenie niektorých zaujímavých

http://www.webdiocesi.chiesacattolica.it/pls/ccci_dioc_new/bd_edit_doc_dioc.edit_documento?p_id=901144&id_pagina=&rifi=&rifp=&vis=1

²⁰ Porov. Livio Melina, *Participar de las virtudes de Cristo*, Ed. de Cristiandad. Madrid, 204, p. 176.

²¹ Giuliano Vigini, *Il significato teologico della Divina Commedia*, in *Candor lucis aeternae*, Cinisello Balsamo, San Paolo, p. 97.

²² Pápež František, Apoštolský list *Candor lucis aeternae* pri príležitosti 700. výročia smrti Danteho Alighieriho (25. marca 2021), San Paolo, Cinisello Balsamo, 2021, s. 60-61.

²³ Pápež František, Apoštolský list *Candor lucis aeternae* pri príležitosti 700. výročia smrti Danteho Alighieriho (25. marca 2021), San Paolo, Cinisello Balsamo, 2021, s. 60-61.

²⁴ „Hanc igitur qui expetunt, philosophi nominantur, nec quicquam aliud est philosophia, si interpretari velis, praeter studium sapientiae. Sapientia autem est, ut a veteribus philosophis definitum est, rerum divinarum et humanarum causarumque, quibus eae res continentur, scientia, cuius studium qui vituperat haud sane intellego quidnam sit quod laudandum putet“.

významov štúdia (aktivity vlastnej akademického priestoru ako je univerzita) – ktoré nám tento autor z Arpina ponúka vo svojich dielach.

Jednako, spomedzi tých najsuggestívnejších máme význam slova *studium*, chápaného ako „láska“ (*studium rei publicae* [láska k vlasti]) alebo ako „sympatia“ (*alicuius studio incensus* [vedený živou sympatiou k niekomu] alebo ako „úcta“ (*studium in* (alebo *ergo*) *aliquem* [úcta k niekomu])²⁵, z čoho sa odvádza potreba nestratiť naozaj ľudský horizont poznania, čo v dobe neurovedy a umelej inteligencie osoží mať stále pred očami.

Inak povedané, každý – ale zvlášť mladý človek – so svojimi sklonmi, vlohami, schopnosťami, môže žiť skúsenosť zmyslu v štúdiu a objaviť potencialitu svojho rozumu v dobrodružstve poznania, ktoré sa uskutoční len v otvorenosti na nekonečný horizont posledného zmyslu skutočnosti. Slávne trojveršie: „Ste povinní si svoje plemä vážiť: / súdené nie je žiť vám ako zveru, / lež za cnosťou a za poznaním bažiť!“ (Peklo XXVI, 118-120), nás otvára práve pre túto závažnú perspektívu.

Z dejín západného myslenia sa ľahko pochopí, ako, okrem iného, vzniká ťažkosť zo skutočnosti, že každá forma poznania, s vedomosťami, ktoré z neho vyplývajú, potrebuje presné vymedzenie, ktoré ju zaistí vzhľadom na predmet a vzhľadom na metódu. Jednako žiadne vymedzenie nemôže odhliadnuť od skutočnosti, že každé samovymedzenie špecifických poznatkov pramení v hlbšej vzájomnej spoluprislušnosti, základnom faktore toho, aby sa prišlo aj k ich epistemologickej a akademickej autonómii bez toho, aby sa obetovala vo fragmentácii predmetu poznania aj autonómia poznávajúceho subjektu.

Z tohto dôvodu skúsenosť poznania, práve ako vzťah subjektu so skutočnosťou, chápaná v individualite a zároveň celistvosti svojich faktorov, má svoj primeraný základ len v otázke náboženského problému, ktorý sa rodí v ľudskej osobe práve v jej vzťahu so skutočnosťou ako potrebou zmyslu.

Vstupujúc do ľudského horizontu na nás skutočnosť pôsobí cez úžas, dáva do pohybu náš rozum ako túžbu a schopnosť náklonnosti, priťahuje nás k sebe v pohybe, ktorý nás otvára voči budúcnosti v nezastaviteľnom procese uvedomenia si seba samých ako nevyčerpatel'ného vzťahu s Tajomstvom, ktoré urobilo všetky veci. Láska k pravde, milovanej pre ňu samú a nie pre dôsledky, ktoré by z nej vyplývali, ostáva pre nás, tak ako pre Danteho, dôvodom každého poznania a každého štúdia, ktoré nás k nemu privádza.

Prvé napodobňovanie, ku ktorému nás Dante volá, je osvojiť si jeho výzvu a prijať ako mieru rozumu tú skutočnú nábožnosť, princíp nevyčerpatel'ného poznania, zvlášť na akademickom poli.

Takto prichádzame k druhému „napodobňovaniu“. To zasahuje inštitucionálnu oblasť.

Ak by sme chceli prejsť cestu *Božskej komédie* cez mená tých, ktorých v nej stretneme, zhromaždili by sme v naozaj suggestívnom poriadku archív ideálnej knižnice, ktorú vtedy vlastnil akýkoľvek kláštor, štúdium alebo škola: právnici, historici, spisovatelia, astronómovia, fyzici, vedci, popri mystikoch a dogmatikoch... Cez nich a s nimi sám Dante, vo svojej namáhavej a nepokojnej vášni pre pravdu a dobro, prichádza ku skúsenosti Raja. Nie je to dôvod bytia toho ľudského a akademického priestoru, ktorý, napriek radikálnym kultúrnym zmenám, naďalej voláme *Uni-versitas*?

Vo svojom Apoštolskom liste Svätý Otec blahoželá učiteľom „ktorí dokážu zápalisto sprostredkovať Danteho poslanstvo a uvádzať študentov do kultúrneho, náboženského i morálneho obsahu jeho diel“ (č. 9) a zároveň pozýva vyjsť mimo školských lavíc a univerzitných siení, aby bolo danteovské poslanstvo prístupné všetkým.

Takto nám pápež František pripomína, že univerzita ako taká je danteovským priestorom *par excellence*.

²⁵ Porov. Luigi Castiglioni, Scevola Mariotti, *Studium*, in *Dizionario della lingua latina*, Loescher Ed., Torino, 1990, 1085.

Takže vyhradiť Danteho dielam, a zvlášť Komédii, miesto v kontexte štúdia teológie na každej katolíckej Teologickej fakulte by snád' mohla byť šťastná voľba, ktorá by obohatila posvätnú vedu o to svetlo, ktoré by jej prišlo z kontaktu s teologickou ortodoxiou, pochádzajúcou z eposu tohto najväčšieho básnika, ktorý sa strávil vo vášni pre kresťanskú ortodoxiu, vyjadrenú v jej celistvej kráse.